

Д.М. Фреїк¹, Л.В. Туровська², І.В. Горічок¹, О.М. Матківський¹
**Кристалохімічне представлення амфотерного впливу
домішки вісмуту у станум телуриді**

¹Кафедра фізики і хімії твердого тіла
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018, e-mail: freik@pu.if.ua
²Кафедра медичної інформатики, медичної і біологічної фізики
Івано-Франківського національного медичного університету,
вул. Галицька, 2, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018, e-mail: lturovska@gmail.com

Запропоновано моделі точкових дефектів у легованих вісмутом кристалах станум телуриду з урахуванням амфотерної дії домішки (Bi^{3+} , Bi^{3-}). З'ясовано вплив величини диспропорціонування зарядового стану домішки на зміну концентрації носіїв заряду. На основі запропонованих кристалоквазіхімічних формул розраховано залежності концентрації точкових дефектів, холлівської концентрації носіїв заряду від вмісту легуючої домішки.

Ключові слова: станум телурид, легування, точкові дефекти, вісмут, кристалоквазіхімічні формули.

Стаття постуила до редакції 15.05.2014; прийнята до друку 15.09.2014.

Вступ

Станум телурид – особливий матеріал серед сполук IV-VI через достатньо широку область гомогенності, що повністю лежить на боці халькогену (від $50,1 \pm 0,1$ до $50,9 \pm 0,1$ атомного вмісту телуру при 673 К для SnTe [1-5]), він характеризується тільки p -типом провідності та високою концентрацією дірок, яка зростає із збільшенням вмісту телуру (від $p = 2 \cdot 10^{20} \text{ см}^{-3}$ при насиченні оловом до $1,5 \cdot 10^{21} \text{ см}^{-3}$ при насиченні телуром за умови відпалу при температурі 973 К для SnTe [6]). Рядом теоретичних і експериментальних робіт [7-9] встановлено, що домінуючим типом дефектів у SnTe є вакансії у катіонній підґратці V_{Sn} . Це пов'язано з тим, що при релаксації напруг навколо катіонного вузла є великий енергетичний ефект. Про це свідчать, зокрема, і спостережуване зменшення параметра ґратки із збільшенням вмісту телуру в області гомогенності та порівняння пікнометричної і рентгенівської густин [6, 9]. Числові розрахунки енергетичного спектра вакансій металу і халькогену [7] показали, що для сполук IV-VI катіонні вакансії є двократно зарядженими акцепторами V_{Sn}^{2-} , а аніонні – двократно зарядженими донорами V_{Te}^{2+} . Однак за даними мессбауерівської спектроскопії [10] частина атомів стануму для SnTe може бути у чотиривалентному стані, тому їх вивільнення буде

зумовлювати утворення йонізованих вакансій V_{Sn}^{4-} .

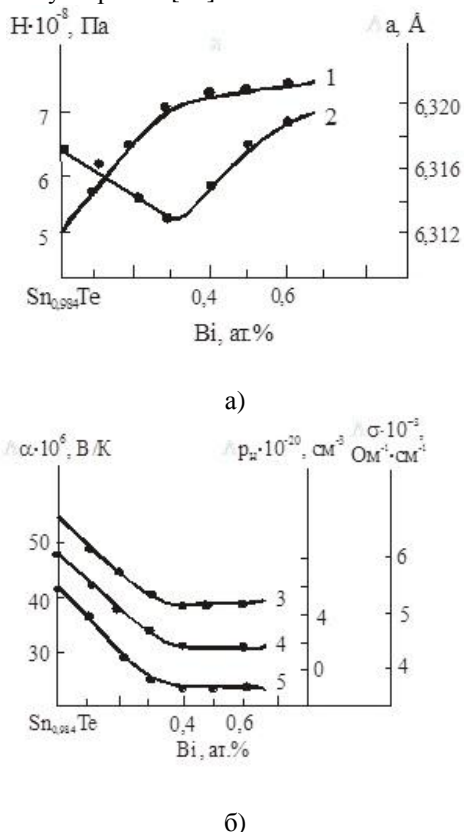
Дослідження концентраційних залежностей властивостей в межах області гомогенності сполуки, а також легування є важливою проблемою, яка потребує вивчення як поведінки точкових дефектів, так і механізмів їх утворення і взаємодії. Крім того, зауважимо, що оптимізація параметрів SnTe пов'язана з необхідністю зниження концентрацій носіїв струму шляхом впливу на дефектну підсистему. Цього можна досягти через легування різними домішками, важливими серед яких є елементи V групи Періодичної таблиці, зокрема, вісмут. При цьому досягається зростання коефіцієнта термо-ЕРС, питомої електропровідності і суттєве зменшення коефіцієнта теплопровідності за рахунок зростання розсіювання на фонах [6].

Не дивлячись на значну кількість публікацій з досліджуваної тематики [10-12], на сьогодні не існує єдиної думки щодо природи і зарядового стану точкових дефектів та механізмів легування кристалів $\text{SnTe}:\text{Bi}$. Це у значно гальмує перспективу отримання матеріалу із наперед заданими властивостями. У зв'язку з цим у даній роботі проведено вивчення механізмів дефектоутворення у кристалах станум телуриду, легованих вісмутом.

І. Фізико-хімічні властивості

Вплив домішки вісмуту на властивості SnTe було

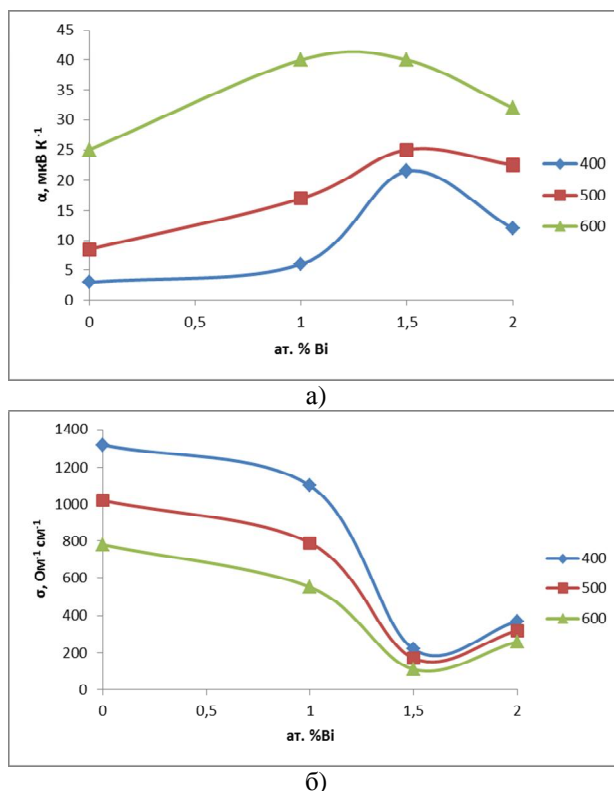
розглянуто у роботі [11]. Так, зокрема, авторами показано, що при легуванні до 0,4 ат. % Ві має місце зростання параметра ґратки (a) при зменшенні концентрації носіїв заряду (p_H), питомої електропровідності (σ), коефіцієнта термо-ЕРС (α) і мікротвердості (H) (рис. 1). Зміна характеру відзначених параметрів в області (0,4-0,6) ат. % Ві, на думку дослідників, свідчить або про межу області гомогенності, або про початок процесів комплексоутворення [11].

Рис. 1. Залежності: (а) – параметра елементарної комірки (a – 1), мікротвердості (H – 2); (б) – питомої електропровідності (σ – 3), концентрації носіїв струму (p_H – 4), коефіцієнта термо-ЕРС (α – 5) стануму телуриду від вмісту вісмуту [11].

Результати досліджень, представлені в [12], щодо характеру концентраційних змін досліджуваних параметрів легованого вісмутом станум телуриду SnTe:Bi (рис. 2) свідчать про складну взаємодію між атомами бісмуту та власними точковими дефектами кристалічної ґратки матриці.

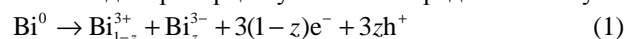
Так, зокрема, при введенні 1,5 ат. % Ві відбувається різке зменшення питомої електропровідності матеріалу до значення ≈ 200 (Ом·см)⁻¹ (рис. 2, б). Коефіцієнт термо-ЕРС для даного зразка при низьких температурах (≈ 400 К) практично не змінюється у порівнянні зі зразком складу 1,0 ат. % Ві, а в області високих температур суттєво зростає (рис. 2, а). Подальше збільшення кількості введеного вісмуту призводить до порівняно незначного збільшення величини питомої електропровідності та зменшення коефіцієнта термо-ЕРС (рис. 2).

Рис. 2. Концентраційні залежності коефіцієнта термо-ЕРС (α – а) та питомої електропровідності (σ – б) легованого вісмутом станум телуриду SnTe:Bi від вмісту Ві за різних температур T , К: 400; 500; 600 [12].

II. Кристалоквазіхімічний аналіз

Відомо, що домішки V групи Періодичної таблиці (Sb, Bi) по-різному впливають на енергетичний спектр електронів у сполуках IV-VI [13], що пов'язують з їх амфотерними властивостями. Бісмут, заміщуючи станум у його підґратці, є донором. При цьому реалізується його йонізація із стану $\text{Bi}^0(6s^26p^3)$ в стан $\text{Bi}^{3+}(6s^26p^0) + 3e^-$. Відносно підґратки Sn^{2+} домішка знаходиться у стані $\text{Bi}^{3+} \rightarrow \text{Bi}_{\text{Sn}}^{1+}$. У підґратці телуру бісмут йонізується $\text{Bi}^0(6s^26p^3) \rightarrow \text{Bi}^{3-}(6s^26p^6) + 3h^+$ і є акцептором, і при цьому відносно підґратки Te^{2-} домішка знаходиться у стані $\text{Bi}^{3-} \rightarrow \text{Bi}_{\text{Te}}^{1-}$. Однаковий по абсолютній величині зарядовий стан Ві (Bi^{3+} і Bi^{3-}) зумовлює самокомпенсацію легуючої дії вісмуту. Той факт, що домішка може займати як позиції стануму, так і позиції телуру в кристалічній структурі SnTe можна описати диспропорціонуванням її зарядового стану:

Тут z – величина диспропорціонування зарядового стану Ві. Співвідношення між Bi^{3+} та Bi^{3-} і визначатиме донорну чи акцепторну дію домішки.

З погляду кристалоквазіхімічного підходу, який ґрунтується на понятті антиструктури [14], легуючий кластер для домішки вісмуту за умови розміщення йонів Ві як у катіонній, так і аніонній підґратках буде представлено наступним чином:

$$V_{Sn}^{//} V_{Te}^{**} + Bi^0 \rightarrow \left[V_z^{//} Bi_{1-z}^{\bullet} \right]_{Sn} \left[V_{1-z}^{**} Bi_z^{\prime} \right]_{Te} + 3(1-z)e^{-} + 3zh^{+} \quad (2)$$

Тут $V_{Sn}^{//} V_{Te}^{**}$ – антиструктура SnTe, $V_{Sn}^{//}, V_{Te}^{**}$ – вакансії Sn і Te відповідно, e^{-} – електрони, h^{+} – дірки, „/”, „•”, „’” – негативний і позитивний заряди відповідно.

Кристалоквазіхімічна формула p -SnTe зі складним спектром точкових дефектів у катіонній підґратці (дво- і чотиризарядні вакансії стануму $V_{Sn}^{//}, V_{Sn}^{////}$), згідно [15], має вигляд:

$$\left[Sn_{1-\alpha}^{\times} V_{\alpha(1-\delta)}^{//} V_{\alpha\delta}^{////} \right]_{Sn} Te_{Te}^{\times} + 2\alpha(1+\delta)h^{+} \quad (3)$$

Тут α – величина початкового відхилення від стехіометрії на боці Te, δ – коефіцієнт диспропорціонування зарядового стану вакансій стануму, „x” – нейтральний заряд.

Суперпозиція (3) з легуючим кластером (2) представить кристалоквазіхімічну формулу p -SnTe:Bi:

$$(1-x) \left\{ \left[Sn_{1-\alpha}^{\times} V_{\alpha(1-\delta)}^{//} V_{\alpha\delta}^{////} \right]_{Sn} Te_{Te}^{\times} + 2\alpha(1+\delta)h^{+} \right\} + x \left\{ \left[V_z^{//} Bi_{1-z}^{\bullet} \right]_{Sn} \left[V_{1-z}^{**} Bi_z^{\prime} \right]_{Te} + 3(1-z)e^{-} + 3zh^{+} \right\} \rightarrow$$

$$\rightarrow \left[Sn_{(1-\alpha)(1-x)}^{\times} V_{\alpha(1-\delta)(1-x)+zx}^{//} V_{\alpha\delta(1-x)}^{////} Bi_{(1-z)x}^{\bullet} \right]_{Sn} \left[Te_{1-x}^{\times} V_{(1-z)x}^{**} Bi_{zx}^{\prime} \right]_{Te} + (2\alpha(1+\delta)(1-x) + 3zx)h^{+} + 3(1-z)xe^{-} \quad (4)$$

Тут x – атомна частка Bi.

III. Розрахунок концентрації точкових дефектів і носіїв струму

Запропонований механізм легування, а також кристалоквазіхімічна формула (4) дають можливість знайти аналітичні залежності як концентрації

окремих точкових дефектів, так і носіїв струму від величини відхилення від стехіометричного складу у базовій сполуці (α), вмісту домішки (x) та величини коефіцієнта диспропорціонування зарядового стану домішки (z). Так, для p -SnTe:Bi, згідно кристалоквазіхімічної формули (4), повне рівняння електронейтральності запишеться наступним чином:

$$n + \left| q_{V_{Sn}^{//}} \right| \left[V_{Sn}^{//} \right] + \left| q_{V_{Sn}^{////}} \right| \left[V_{Sn}^{////} \right] + \left| q_{Bi_{Te}^{\bullet}} \right| \left[Bi_{Te}^{\bullet} \right] = p + \left| q_{V_{Te}^{**}} \right| \left[V_{Te}^{**} \right] + \left| q_{Bi_{Sn}^{\bullet}} \right| \left[Bi_{Sn}^{\bullet} \right], \quad (4')$$

де $n = 3A(1-z)x$, $p = A(2\alpha(1+\delta)(1-x) + 3zx)$,
 $[Bi_{Te}^{\bullet}] = Azx$, $[V_{Sn}^{//}] = A(\alpha(1-\delta)(1-x) + zx)$,
 $[V_{Sn}^{////}] = A\alpha\delta(1-x)$, $[Bi_{Sn}^{\bullet}] = A(1-z)x$,
 $[V_{Te}^{**}] = A(1-z)x$, $|q_{Bi_{Te}^{\bullet}}| = |q_{Bi_{Te}^{\bullet}}| = 1$, $|q_{V_{Sn}^{//}}| = |q_{V_{Te}^{**}}| = 2$,
 $|q_{V_{Sn}^{////}}| = 4$. Тут $A = \frac{2Z}{a^3}$, Z – число структурних одиниць в елементарній комірці, a – параметр ґратки.

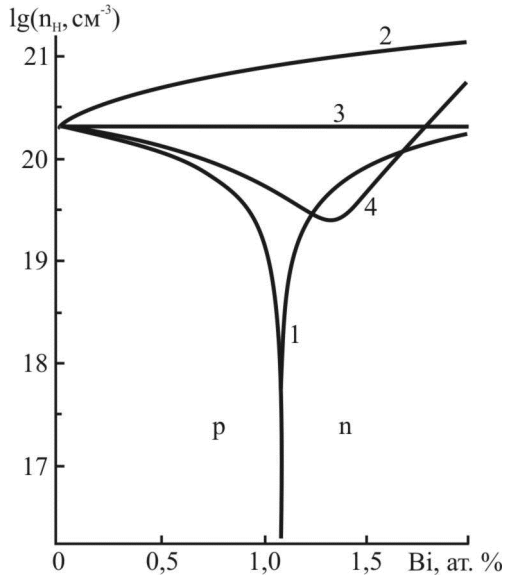
Холлівська концентрація носіїв струму n_H буде визначатися як:

$$n_H = A[2\alpha(1+\delta)(1-x) + 6zx - 3x] \quad (4'')$$

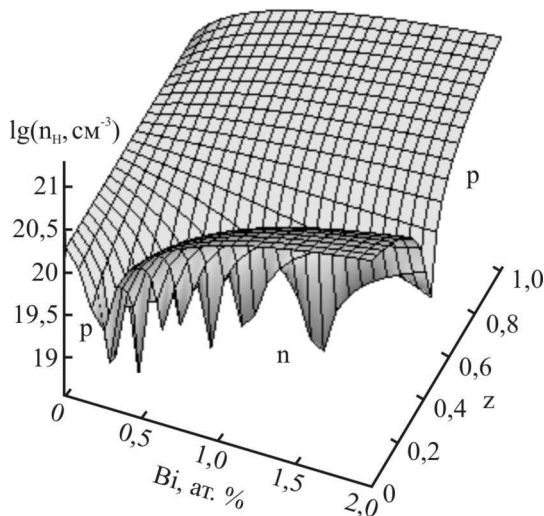
З розрахунку холлівської концентрації (рис. 3) видно, що при значенні $z < 0,5$ домішка чинить донорну дію ($[Bi_{Sn}^{\bullet}] > [Bi_{Te}^{\bullet}]$) для p -SnTe:Bi (рис. 3 – крива 1): зменшення концентрації основних носіїв, термодинамічний p - n -перехід та подальше зростання концентрації електронів. При переважанні йонів бісмуту в позиціях телуру $z > 0,5$

($[Bi_{Te}^{\bullet}] > [Bi_{Sn}^{\bullet}]$) має місце протилежна залежність: значне зростання концентрації дірок (рис. 3 – крива 2). У випадку $z = 0,5$ (рис. 3 – крива 3) відбувається повна самокомпенсація домішки (концентрації йонів $Bi_{Sn}^{\bullet}$ та $Bi_{Te}^{\bullet}$ рівні) і холлівська концентрація в обох випадках зменшується незначно. Порівнюючи результати розрахунку (рис. 3) та експериментальні дані (рис. 1-2), можна зробити висновок про те, що до рівня концентрації вісмуту 1,5 ат. % має місце реалізація випадку $z < 0,5$, тобто домінує механізм заміщення катіонних вузлів (концентрація йонів бісмуту в стані $Bi_{Sn}^{\bullet}$ переважає над концентрацією $Bi_{Te}^{\bullet}$). Розширення області гомогенності на боці халькогену із утворенням вакансій у підґратці металу V_{Sn}^{2-} (рис. 5 – крива 4) добре пояснює спостережувані зменшення параметра елементарної комірки a (рис. 1, а) і величини питомої електропровідності σ (рис. 2, б). Якщо б при легуванні утворення вакансій не відбувалось, то значення параметра елементарної комірки зростало

б, оскільки йонний радіус Bi^{3+} ($1,2\text{\AA}$) є більший за йонний радіус Sn^{2+} ($1,02\text{\AA}$).

Рис. 3. Залежність холлівської концентрації носіїв струму (n_H) в кристалах $p\text{-SnTe:Bi}$ ($\alpha = 0,2$ ат. %) від вмісту вісмуту при величині коефіцієнта диспропорціонування зарядового стану домішки z : 0,4 (1); 0,8 (2); 0,5 (3); $f(x)$ (4).

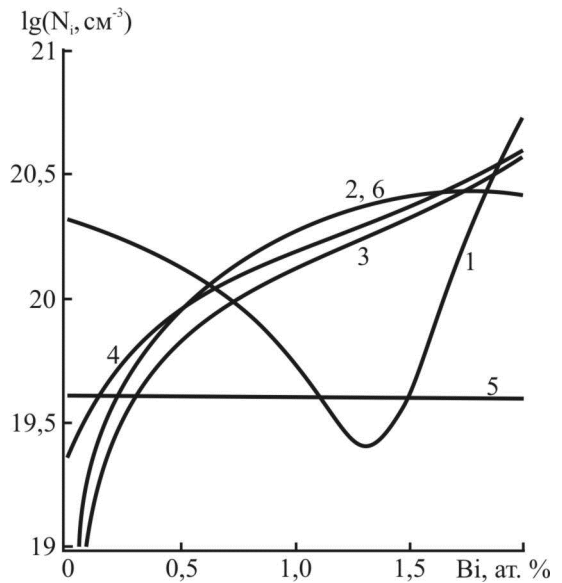

Рис. 4. Просторова діаграма залежності холлівської концентрації носіїв струму (n_H) в кристалах $p\text{-SnTe:Bi}$ ($\alpha = 0,2$ ат. %) від вмісту вісмуту і значення величини диспропорціонування зарядового стану домішки (z).

З ростом концентрації домішки ($> 1,5$ ат.%) процеси самокомпенсації посилюються, що вказує на реалізацію випадку $z > 0,5$ (зростає частка йонів бісмуту, вкорінених в аніонній підґратці $\text{Bi}_{\text{Te}}^{1-}$), і зумовлює збільшення концентрації дірок, а, отже, і питомої електропровідності, що й має місце на експерименті (рис. 2, б). Ріст параметра елементарної комірки при таких концентраціях домішки [12], очевидно, зумовлений тим, що йонний радіус Bi^{3+} ($2,13\text{\AA}$) є більшим за йонний радіус Te^{2-} .

Підсумовуючи вище сказане, можна стверджувати, що співвідношення йонів бісмуту (а отже, коефіцієнт диспропорціонування z) залежить від його вмісту в SnTe:Bi : $z = f(x)$. Така складна залежність, представлена на рис. 3 (крива 4), найкраще описує процес впливу домішки на електрофізичні властивості матеріалу, враховуючи її перерозподіл між катіонною і аніонною підґратками, та добре узгоджується з експериментальними даними [11-12].

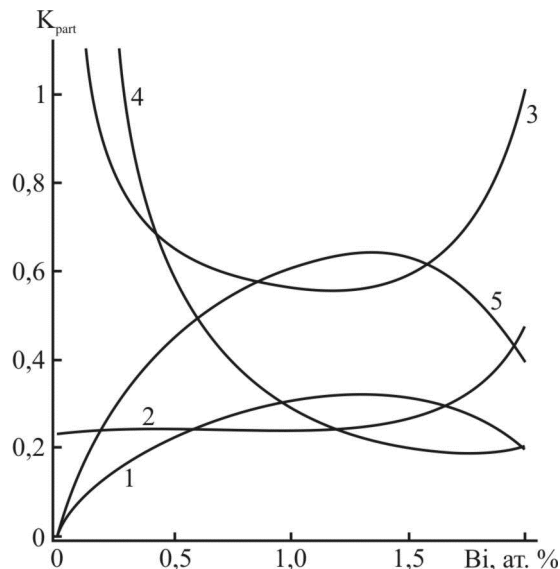
Відзначені вище особливості поведінки холлівської концентрації носіїв струму в залежності від вмісту домішки та її зарядового стану добре ілюструє просторова діаграма (рис. 4).

Рис. 5. Залежність холлівської концентрації носіїв струму ($1 - n_H$) та концентрації точкових дефектів в кристалах $p\text{-SnTe:Bi}$ ($\alpha = 0,2$ ат. %) від вмісту легуючої домішки. N_i : 2 – $[\text{Bi}_{\text{Sn}}^{1+}]$; 3 – $[\text{Bi}_{\text{Te}}^{1-}]$; 4 – $[\text{V}_{\text{Sn}}^{2-}]$; 5 – $[\text{V}_{\text{Sn}}^{4-}]$; 6 – $[\text{V}_{\text{Te}}^{2+}]$.

З розрахунку концентрації точкових дефектів для випадку легування вісмутом (рис. 5) видно, що домінуючими дефектами є йони бісмуту, вкорінені як у підґратці стануму $\text{Bi}_{\text{Sn}}^{1+}$, так і в підґратці телуру $\text{Bi}_{\text{Te}}^{1-}$ кристалічної ґратки станум телуриду, концентрація яких зростає зі збільшенням вмісту легуючої домішки Bi (рис. 5 – криві 2, 3). При цьому в околі концентрації домішки 1,5 ат. % відбувається зміна співвідношення концентрацій домішки в катіонній та аніонній позиціях (рис. 5 – криві 2, 3; рис. 6 – криві 1, 2). Значний вклад у провідність вносять також двократно йонізовані вакансії стануму $\text{V}_{\text{Sn}}^{2-}$, концентрація яких зростає зі збільшенням вмісту домішки (рис. 5 – крива 4), та двозарядні вакансії телуру $\text{V}_{\text{Te}}^{2+}$, залежність концентрації яких має дещо складніший характер (рис. 5 – крива 6). Варто відмітити, що концентрація чотиризарядних катіонних вакансій

V_{Sn}^{4-} для p -SnTe:Bi (рис. 5 – крива 5) зі зростанням вмісту домішки зменшуються незначно. Концентраційна залежність парціальних коефіцієнтів компенсації точкових дефектів добре ілюструє їх перерозподіл і вклад у провідність (рис. 6).

Рис. 6. Залежність парціальних коефіцієнтів компенсації точкових дефектів K_{part}

$$1 - K_{Bi_{Sn}^{1+}} = \frac{[Bi_{Sn}^{1+}]}{2[V_{Sn}^{2-}] + 4[V_{Sn}^{4-}] + [Bi_{Te}^{1-}]};$$

$$2 - K_{Bi_{Te}^{1-}} = \frac{[Bi_{Te}^{1-}]}{2[V_{Te}^{2+}] + [Bi_{Pb}^{1+}]}; \quad 3 -$$

$$K_{V_{Sn}^{2-}} = \frac{2[V_{Sn}^{2-}]}{2[V_{Te}^{2+}] + [Bi_{Pb}^{1+}]}; \quad 4 - K_{V_{Sn}^{4-}} = \frac{4[V_{Sn}^{4-}]}{2[V_{Te}^{2+}] + [Bi_{Pb}^{1+}]};$$

$$5 - K_{V_{Te}^{2+}} = \frac{2[V_{Te}^{2+}]}{2[V_{Sn}^{2-}] + 4[V_{Sn}^{4-}] + [Bi_{Te}^{1-}]} \text{ в кристалах}$$

p -SnTe:Bi від вмісту вісмуту.

Висновки

1. Запропоновано кристалокхімічні формули нестехіометричних кристалів p -SnTe:Bi, які враховують складний спектр точкових дефектів у станум телуриді (V_{Sn}^{2-} , V_{Sn}^{4-} , V_{Te}^{2+}) та різний зарядовий стан йонів домішки Bi^{3+} і Bi^{3-} .
2. Встановлено, що легування SnTe вісмутом пов'язане із механізмом заміщення йонами бісмуту як катіонних ($Bi^{3+} \rightarrow Bi_{Sn}^{1+}$), так і аніонних ($Bi^{3-} \rightarrow Bi_{Te}^{1-}$) вакансій.
3. Визначено характер зміни значення величини диспропорціонування зарядового стану домішки вісмуту (Bi^{3+} , Bi^{3-}) та його вплив на електрофізичні властивості матеріалу. Зокрема, встановлено, що на початкових етапах легування (до 1,5 ат. % Bi) має місце переважання йонів домішки в катіонній підгратці Bi_{Sn}^{1+} , а при подальшому легуванні відбуваються процеси самокомпенсації і зростає частка йонів бісмуту в позиціях телуру Bi_{Te}^{1-} .
4. Розраховано залежності холлівської концентрації носіїв заряду та концентрації точкових дефектів кристалів p -SnTe:Bi від складу. Показано, що домінуючими дефектами в даному випадку є йони бісмуту в катіонних і аніонних вузлах кристалічної ґратки станум телуриду Bi_{Sn}^{1+} , Bi_{Te}^{1-} , двозарядні вакансії телуру V_{Te}^{2+} та стануму V_{Sn}^{2-} , співвідношення між якими визначається вмістом домішки Bi.

Фреїк Д.М. – заслужений діяч науки і техніки України, доктор хімічних наук, професор, завідувач кафедри фізики і хімії твердого тіла;
Туровська Л.В. – кандидат хімічних наук, асистент кафедри медичної інформатики, медичної і біологічної фізики;
Горічок І.В. – докторант;
Матківський О.М. – аспірант.

- [1] R.F. Brebrick, J. Phys. Chem. Solids 24(1), 27 (1963).
- [2] N.Kh. Abrikosov, L.M. Salimova, Poluprovodnikovye materialy na osnovie soedinenii A^{IV}B^{VI} (Nauka, Moskva, 1975).
- [3] V.P. Zlomanov, P-T-x – diagrammy dvuhkomponentnyh sistem (MGU, Moskva, 1980).
- [4] E.I. Rogachova, H.V. Horne, N.K. Zhygariyeva, A.B. Ivanova, Izv. AN SSSR. Neorganicheskiye materialy 27(2), 267 (1991).
- [5] V.L. Kuznietsov, Izv. AN SSSR. Neorganicheskiye materialy 32 (3), 261 (1996).
- [6] V.M. Shperun, D.M. Freik, V.V. Prokopiv, Teluryd olova. Fyzyko-khimichni vlastyvoli (Plai, Ivano-Frankivsk, 2002).
- [7] B.A. Volkov, O.A. Pankratov, Zh.Ekspieriment. i teor. Fiziki, 75(4), 1362 (1978).
- [8] V.P. Zlomanov, A.M. Gaskov, Rost poluprovodnikovyh kristallov i plionok: Novyye metodiki, liegirovaniia, kriterii funktsyonalnoi prihodnosti materialov, Novosibirsk 116 (1984).
- [9] D.M. Freik, V.V. Prokopiv, M.O. Halushchak, M.V. Pyts, H.D. Mateik, Krystalohimiia i termodynamika atomnyh defektiv u spolukah AIVBVI (Plai, Ivano-Frankivsk. 162 p. (1999).
- [10] D. Baltrunas, S. Motiejunas, E. Rogacheva. Effect of the Deviation from Stoichiometry on the Mossbauer Parameters of SnTe // Phys. Stat. Sol. (a). 97, pp 131-133 (1986).

- [11] N.I. Dzyubenko, E.I. Rogacheva, V.M. Kosevich, S.A. Laptev, A.V. Arankin., *Izv. AN SSSR. Neorganicheskiye. materialy* 19(9), 1457 (1983).
- [12] I.V. Horichok, O.M. Matkivskii, D.M. Freik, H.Ya. Hurhula, *Fizyka i khimiya tverdogo tila* 15(3), 469 (2014).
- [13] V.I. Kaidanov, S.A. Niemov, Yu.I. Ravich, *Fizika i tiehnika poluprovodnikov* 28(3), 369 (1994).
- [14] S.S. Lisniak, *Neorganicheskiye. materialy* 32(2), 1913 (1992).
- [15] D.M. Freik, L.V. Turovska, L.D. Yurchyshyn, L.Yo. Mezhylovska, *Fizika i himiia tveiodogo tela* 11(2), 355 (2010).

D.M. Freik¹, L.V. Turovska², I.V. Horichok¹, O.M. Matkivskiy¹

Crystal-Chemical Interpretation of Amphoteric Influence of Bismuth Impurity in Tin Telluride

¹*Department of Physics and Chemistry of Solid State
at the Vasyl Stefanyk PreCarpathian National University,
57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine, e-mail: freik@pu.if.ua;*

²*Department of Medical Informatics, Medical and Biological Physics
at Ivano-Frankivsk National Medical University,
2, Halytska Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine, e-mail: lturovska@gmail.com*

Models of point defects of doped by bismuth tin telluride crystals considering amphoteric influence of dopant (Bi^{3+} , Bi^{3-}) have been specified. The influence of disproportionation of charge state of impurity on the conductivity type has been determined. Based on the proposed crystal-quasichemical formulae dependences of concentrations of point defects, the Hall concentration of current carriers on dopant content have been calculated.